

Strijden tegen de Darwinistische Orthodoxie

Over de tactiek en retoriek van Intelligent Design.

Werkstuk aangeboden aan:

Janneke van der Heide

Faculteit Geesteswetenschappen

Universiteit Utrecht

Als onderdeel van de cursus

Onderzoeksseminar III: 'Darwin' (200800117)

Stijn van der Leest

3292975

27 juni 2010

Inhoudsopgave

Inleiding	blz 3
Intelligent Design, terminologie, geschiedenis en organisatie	blz 6
Intelligent Design filosofie	blz 15
Phillip Johnson	blz 16
Alvin Plantinga	blz 25
Conclusie	blz 31
Bibliografie	blz 33

Inleiding

Ongeveer twee en een halve eeuw nadat de Italiaanse astronoom Galileo Galilei met zijn bewijs kwam voor het heliocentrische zonnestelsel, begon met Darwins *Origin of Species* in 1859 opnieuw een strijd tussen geloof en wetenschap die de kerk op haar grondvesten deed schudden. Voorheen was de wetenschap der levende natuur niet in tegenspraak geweest met de leer van God. Sterker nog, het ingenieuze en ordelijke karakter van flora en fauna leek Gods grootheid enkel te bevestigen. Dat de mens in staat was de natuur in kaart te brengen, en in te zetten voor haar eigen doeleinden leek bovendien een duidelijk teken dat de mens was geschapen naar het evenbeeld van God. Door Darwins ideeën werd de intellectuele hegemonie van de kerk hardhandig doorbroken. Voor velen werd het aannemelijk dat de mens niet het product was van een almachtige alwetende godheid, maar van ongestuurde natuurlijke processen. Halverwege de negentiende eeuw was het geloof in de bevrijdende kracht der wetenschap dan ook groot. Academici voorspelden dat het christelijke 'bijgeloof' geen lang leven meer beschoren zou zijn. De creationisten, die vast bleven houden aan de Bijbelse uitleg van de wereld, zouden spoedig hun verzet opgeven en de harde werkelijkheid van de moderniteit moeten aanvaarden

Hoe anders is het beeld nu, aan het begin van de 21ste eeuw. Tot de ondergang van het geloof is het nooit gekomen, in tegendeel zelfs. Niet alleen zijn de islam en het christendom bezig met een heuse opleving, ook het geloof in een heilzame en allesverklarende wetenschap is tanende.

Een van de meest geruchtmakende voorbeelden van deze beide trends is de oprukkende populariteit van *Intelligent Design* (ID) in de Verenigde Staten. In 1991 kwam jurist Phillip Johnson op het idee om het creationisme nieuw leven in te blazen door deze te koppelen aan de heersende twijfel aan de wetenschap. Hij heeft daarbij de Bijbel in zijn overwegingen losgelaten. Zijn visie was dat bepaalde aspecten van het leven op aarde het best te verklaren zijn door het bestaan van een intelligente ontwerper, en niet door variatie en natuurlijke selectie. Johnson zag het als zijn missie om de wereld te laten zien dat de hedendaagse wetenschap niet toereikend is voor begrip van het universum en pleitte ervoor ID als alternatief voor Darwins theorieën te presenteren in de klaslokalen, en voor deze uiteindelijk met wetenschappelijke bewijzen een plek te veroveren in de academische wereld.

Hoewel geleerden als Michael Behe, William Dembski en Stephen Meyer verschillende boeken en artikelen hebben gepubliceerd waarin zij het ongelijk van Darwin en zijn volgelingen proberen te bewijzen, zijn er echter tot op de dag van vandaag geen natuurwetenschappelijke bewijzen geleverd voor ID. Behe's *irreducible complexity* (onherleidbare complexiteit) blijkt uitstekend herleidbaar, Dembski's wiskundig berekende onwaarschijnlijkheid van evolutie blijkt bijzonder onwiskundig, en Meyers onmogelijk ingewikkelde cellen blijken toch eenvoudig evolutionair bewijsbaar. De claim dat ID een plekje verdient in het wetenschappelijk curriculum wordt dan ook door veruit de meeste wetenschappers afgewezen als onzinnig. Tijdens de *Kitzmiller-trail* in 2005 kregen Johnson en consorten een fikse klap in het spreekwoordelijke gelaat toen rechter John Jones ID veroordeelde als verkapt creationisme.

Toch vallen de opvattingen van ID nog altijd in vruchtbare bodem. De beweging heeft zich georganiseerd in het *Discovery Institute*, van waaruit zij het debat constant weet aan te wakkeren. Het aantal seminars, wervingsacties, boeken, internetsites en discussies rondom de verschillende controversiële denkbeelden van ID neemt nog altijd toe. Ook buiten de VS, bijvoorbeeld in Engeland en Nederland, is relatief veel aandacht voor het fenomeen. Dat is opvallend, gezien het feit dat binnen academische kringen de denkbeelden van ID nauwelijks serieus genomen worden.

In dit essay wil ik onderzoeken waarom de opvattingen van ID zo aantrekkelijk zijn. Hoe komt het dat een voor natuurwetenschappers zo eenvoudig te weerleggen theorie toch voor zovelen een geloofwaardig alternatief vormt? De discussies over complexe cellen, zweepstaarten van bacteriën, al-dan-niet perfect werkende ogen en de plaats van de aarde in het heelal zijn hierin voor de historicus minder interessant. In plaatst daarvan wil ik de focus leggen op de kentheoretische, filosofische argumenten en de retorische strategieën van de voorstanders van ID.

In het eerste hoofdstuk begin ik met een kort historisch overzicht van Intelligent Design. Aan bod komt de geboorte van ID en het verband met het creationisme, de organisatievorm, de doelstellingen en de publicitaire strategie die de ID-beweging hanteert. Daarna zal ik dieper ingaan op de argumenten waarmee de theorie van ID ten strijde is getrokken. De aandacht zal vooral gaan naar twee ID-apologeten die zich met de ontologische onderbouwing bezighouden, te weten oprichter en jurist Philip Johnson en godsdienstfilosoof Alvin Plantinga. Ik zal uiteen zetten hoe hun argumentatie is opgebouwd en welke retorische strategieën zij aangrijpen om hun verhaal kracht bij te zetten. Op deze manier hoop ik in mijn conclusie te kunnen bespreken welke argumenten van ID door wie en

op welke manier worden tentoongespreid, en daarmee een antwoord te krijgen op de vraag waarom het idee van Intelligent Design ondanks haar ogenschijnlijke tekortkomingen zo enorm succesvol aan de man wordt gebracht.

In dit onderzoek zal ik mij voornamelijk baseren op het alomvattende boek *Intelligent Design Creationism and Its Critics* van Robert Pennock uit 2001. Pennock is geenszins een objectieve speler in het creatie-evolutie debat -op zijn eigen site vermeldt hij trots zijn bijnaam: *Darwins Border Collie*¹. Zijn boek wordt algemeen gezien als de meest complete lezing van alle debatten rondom ID en wordt gebruikt als handboek op universiteiten en onderzoeksinstituten. De twee nader te behandelen teksten werden in dit boek herpubliceerd en besproken. Voor de introductie van de ID-beweging en haar uitgangspunten zal ik mij beroepen op het eerste hoofdstuk uit Pennock: 'The Wedge at Work: How Intelligent Design Creationism is Wedging Its Way into the Cultural and Academic Mainstream' van filosofe Barbara Forrest. Zij staat bekend als expert op het gebied van de tactieken van de ID-beweging waarover zij in 2004 het boek '*Creationism's Trojan Horse: The Wedge of Intelligent Design*' zou schrijven, en in de eerder genoemde *Kitzmiller-trail* gehoord zou worden als *key expert witness* over de plaats van de beweging in het creationistische spectrum. Waar nodig zal ik de informatie uit haar artikel aanvullen met informatie van websites, artikelen en interview van de betrokken partijen.

Tijdens het bespreken van de ID is het vrijwel onmogelijk niet te verzeilen in verschillende controverses tussen voor- en tegenstanders van de beweging. Ook is het lastig neutraal te blijven in deze kwestie, aangezien elke vorm van definiëring ook automatisch een stellingname herbergt. In dit essay zullen zowel de opvattingen van de ID-beweging als die van haar criticasters aan bod komen. We zullen later echter zien dat een neutrale positie gezien de aard van de beweging niet tot de mogelijkheden behoort.

¹ R. Pennock, 'Darwin's Border Collie' (27 maart 2010), <https://www.msu.edu/~pennock5/> (31 juni 2010).

Intelligent Design, terminologie, geschiedenis en organisatie

Intelligent Design

Intelligent Design, letterlijk vertaald als 'intelligent ontwerp', staat voor de opvatting dat de herkomst van bepaalde karakteristieken van het heelal en organismen het best worden verklaard als het werk van een intelligente ontwerper, in plaats van bewogen te zijn door ongestuurde processen zoals variatie en natuurlijke selectie.² Het vermoeden van een intelligente ontwerper is voor het eerst besproken in de geschriften van Plato en Aristoteles. Ook talrijke christelijke (natuur)filosofen gebruikten deze term, maar altijd als aanduiding voor de Bijbelse God. In dit onderzoek bedoelen we met ID zowel de bovengenoemde vertaling, als de ID-beweging, die in 1992 op de kaart is gezet door de voornoemde Phillip Johnson.

Over de aard van de beweging bestaan aanzienlijke meningsverschillen. Op de site van het Discovery Institute noemt de beweging zichzelf een 'wetenschappelijk onderzoeksprogramma' en een 'gemeenschap van wetenschappers, filosofen en andere onderzoekers'.³ De wetenschappelijkheid van ID wordt echter door weinig academici onderschreven. Zo is ID volgens de *US National Academy of Sciences* geen wetenschap wegens het ontbreken van testbare theorieën en nieuwe hypothesen, en betitelde de *American Association for the Advancement of Sciences* ID als een pseudowetenschap.⁴ Veel tegenstanders van ID zien de beweging bovendien als de nieuwste incarnatie van het creationisme: de opvatting dat de Oudtestamentische God verantwoordelijk was voor de schepping van de aarde. Vanuit ID wordt deze veronderstelling echter sterk bestreden. Hoe het ook zij, de ID-beweging is een groep personen die twijfelt aan de gangbare natuurwetenschappelijke en godslasterlijke verklaringen voor het leven, en zichzelf het doel heeft gesteld deze verklaringen te vuur en te zwaard te bestrijden.

² M. Allaby, 'intelligent design' (23 februari 2010), <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t8.e9811> (15 juni 2010).

³ Center for Science and Culture, 'What is Intelligent Design?' (7 januari 2010), <http://www.intelligentdesign.org/whatisid.php> (15 juni 2010).

⁴ M. Allaby, 'intelligent design' (23 februari 2010), <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t8.e9811> (15 juni 2010).

De geschiedenis van de Intelligent Design beweging

Zoals hierboven vermeld bestaat het idee van een intelligente ontwerper al erg lang en hebben zowel de oude Grieken als vroege christelijke denkers een intelligente schepper voor ogen gehad. Op de website van het Discovery Institute (DI) claimt ID trots de verbondenheid met de enkele grote denkers uit het verleden zoals Thomas van Aquino, Isaac Newton en William Paley⁵ De beweging kent haar oorsprong echter in het begin van de jaren 1980, in het kamp van de creationisten. De Britse astronoom en kosmoloog Fred Hoyle was waarschijnlijk de eerste die de term gebruikte in haar huidige betekenis toen hij in een paper uit 1982 getiteld *Evolution from Space* het volgende liet optekenen:

*"If one proceeds directly and straightforwardly in this matter, without being deflected by a fear of incurring the wrath of scientific opinion, one arrives at the conclusion that biomaterials with their amazing measure of order must be the outcome of intelligent design."*⁶

Dit idee om de ontwerper der natuur niet 'God' te noemen maar het meer algemene 'intelligente schepper' werd verder uitgewerkt in het in 1984 verschenen boek *The Mystery of Life's Origin*. Hierin werken de Amerikaanse chemici Charles Thaxton en Roger Olsen, met mechanicus Walter Bradley verder aan het idee dat het universum geschapen moet zijn, en niet door natuurlijke processen haar huidige complexiteit en doeltreffendheid kon hebben verkregen. Volgens de ID-beweging zelf vormt dit boek de basis van het ID-gedachtengoed.⁷

Thaxton was tevens redacteur van het boek *Of Pandas and People*, geschreven door de creationisten Dean Kenyon en Percival Davis. Hoewel het binnen ID angstvullig wordt ontkend vormt dit creationistische schoolboek een van de bewijzen voor de verbondenheid van ID met het creationisme. Een belangrijke reden waarom de ID-beweging liever niet wordt gezien als een vorm van creationisme is de uitspraak in de *Edwards v. Aguillard Trail* van 1987. In deze voor het creationisme cruciale rechtszaak streed men over de vraag of de staat Louisiana een wet mocht handhaven die stelde dat openbare scholen zowel '*creation science*' als evolutie moesten onderwijzen. Het hof besloot in deze zaak dat creationisme op openbare scholen strijdig was met de scheiding van kerk en staat, omdat creationisme streefde naar het onderwijzen van een specifieke geloofsovertuiging (namelijk het

⁵ C. Luskin, 'A Brief History of Intelligent Design' (8 september 2008), <http://www.discovery.org/a/8931> (15 juni 2010)

⁶ F. Hoyle, *Evolution from Space* (Berkeley 1982) 28.

⁷ C. Luskin, 'A Brief History of Intelligent Design' (8 september 2008), <http://www.discovery.org/a/8931> (15 juni 2010)

christendom). In de veroordeling stond ook dat er wel degelijk alternatieven voor de evolutietheorie zouden mogen worden onderwezen, zolang dit de seculiere intentie had het wetenschappelijk gehalte te bevorderen.⁸

De uitspraak was een deceptie voor de creationisten, en voor de auteurs van *Of Pandas and People*. Thaxton, en vele creationisten met hem, besloot medio 1988 tot een verandering in tactiek. Hij pleitte voor een vorm van creationisme dat zou worden opgeschoond van alle verwijzingen naar haar christelijke uitgangspunten. De beweging van ID zou haar eigen wetenschappelijk verantwoorde terminologie ontwikkelen om daarmee alsnog een poging te wagen binnen te dringen in het onderwijs. Ook *Of Pandas and People* werd herzien voordat het in 1989 zou worden gepubliceerd. Woorden als 'creation' en 'intelligent creator' werden vervangen door 'intelligent design' en 'intelligent agency'. Helaas waren conceptversies van het boek uit 1983 en '86 nog steeds in omloop. De creationistische afkomst van ID is dan ook aantoonbaar door een de versies van voor en na de rechtszaak naast elkaar te leggen.⁹

Hoe dan ook, het was eind jaren '80 dat de 'nieuwe' creationistische beweging langzaam vorm begon te krijgen. Doorslaggevend voor de opmars van het zogenaamde Intelligent Design was de toetreding van Phillip Johnson tot het kamp. Johnson raakte geïnteresseerd in de grote vraagstukken van het leven toen hij zich op 38-jarige leeftijd, tijdens een hevige persoonlijke crisis, bekeerde tot het christendom. Zijn onbevredigende ervaring met het materialistische universiteitsleven maakte hem geïnteresseerd in de vraag waarom de intellectuele wereld zo gedomineerd werd door naturalistisch en agnostisch denken. Johnson zou zijn leven wijden aan het neerhalen van de oorsprong der agnostisch naturalisten: de evolutietheorie van Darwin.¹⁰

Kort na het uitkomen van zijn boek *Darwin on Trial* organiseerde Johnson in maart 1992 een eerste conferentie met gelijkgestemden op de *Southern Methodist University*. Hier kwam wat later het vaste kader van ID-wetenschappers zou worden bijeen om hun ideeën uit te wisselen. De belangrijkste daarvan was biochemicus Michael Behe, bekend om zijn

⁸ J. Ashford, 'Edwards vs. Aguillard: Creationism Evolves into Intelligent Design' (10 september 2008), http://law.suite101.com/article.cfm/edwards_vs_aguillard (15 juni 2010).

⁹ National Center for Science Education, 'Cdesign Proponentsists' (25 september 2008) <http://ncse.com/creationism/legal/cdesign-proponentsists> (15 juni 2010).

¹⁰ B. Forrest, 'The Wedge at Work: How Intelligent Design Creationism Is Wedging Its Way into the Cultural and Academic Mainstream', in: R. Pennock (ed.), *Intelligent Design Creationism and It's Critics. Philosophical, Theological and Scientific Perspectives* (Cambridge 2001) 5-53, 6-7.

'onherleidbare complexiteit'. Hij zou het gezicht worden van de academische inslag van ID. Ook wetenschapsfilosoof Stephen Meyer en hoogleraar wiskunde en filosoof William Dembski zouden zich vanaf deze bijeenkomst inzetten voor het gedachtegoed van ID.

Een paar maanden later, nadat Stephen Jay Gould in zijn bespreking van *Darwin on Trail* vernietigend had uitgehaald naar Johnson, besloot een aantal aanhangers van Johnson tot het opstellen van een petitie waarin de ondertekenaars hun steun betuigden aan de jurist en hun onvrede uitten over het zo onkritisch omarmde Darwinisme. De petitie werd ondertekend door 39 hoogleraren en wetenschappers. Zo ontstond er langzaam een groep sympathisanten die de kern zou vormen van de ID-beweging.¹¹

In Johnson's tweede boek *Reason in the Balance: The Case Against Naturalism in Science, Law and Education* uit 1995 kwam Johnson met de filosofische onderbouwing waarmee ID zich kon distantiëren van de impopulaire creationisten. Geheel in wetenschapsfilosofische stijl beticht hij Darwinistische academici van het bedrijven van 'methodologisch naturalisme', wat wil zeggen dat deze academici bij het beoefenen van hun vak enkel kijken naar naturalistische verklaringsmogelijkheden. Johnson pleit voor theïstisch realisme: de gedachte dat er bovennatuurlijke zaken bestaan die empirisch waarneembaar zijn, als alternatief voor de heersende wetenschapsopvatting. ID zou zich bezig gaan houden met deze vorm van wetenschap en op zoek gaan naar wetenschappelijke bewijzen ervoor.

Het was vanuit deze uitgangspunten dat ID haar eigen redeneerstijl ging ontwikkelen. ID zou zich niet gaan bezighouden met exegese van het Bijbelse scheppingsverhaal en er werd geen partij gekozen in het debat tussen de *young-earth*- en de *old-earth* creationisten. ID vermeld trots op haar website dat zij geen religieuze organisatie is en dat haar uitgangspunten dan ook niet religieus van aard zijn.¹² Het speerpunt van de beweging kwam te liggen bij de wetenschapsbedrijving van de Darwinisten, waarvan logischerwijs vooral de negatieve aspecten aan bod kwamen. Als er over een bovenmenselijke en transcendente kracht werd gepraat, probeerde men de christelijke god er zoveel mogelijk buiten te houden, en enkel te praten over een *Intelligent Agency*, of dergelijke verhullende termen. Met deze strategie nam ID afstand van het creationisme.¹³ Tegelijkertijd bleef de beweging, door haar

¹¹ Forrest, 'The Wedge at Work', 17.

¹² Center for Science and Culture, 'Is Discovery Institute a religious Organisation?' (?), <http://www.discovery.org/csc/topQuestions.php#questionsAboutIntelligentDesign> (15 juni 2010).

¹³ Center for Science and Culture, 'What is Intelligent Design?' (7 januari 2010), <http://www.intelligentdesign.org/faq.php> (15 juni 2010).

open invulling van waar normaal gesproken het woord 'God' stond, wel een aantrekkelijke optie voor christenen van divers pluimage. Dit zou ID geen windeieren gaan leggen daar zij een groot gedeelte van haar budget ontving en ontvangt van conservatieve christenorganisaties. Ook uit creationistische hoek werd de beweging ruimhartig gesteund.

In 1996 richtte de ID'ers hun hoofdkwartier op als onderdeel van de conservatieve denktank *Discovery Institute* te Seattle. Zij gaven hun organisatie de naam *Center for the Renewal of Science and Culture* (CRSC), later verkort tot *Center for Science and Culture* (CSC). Spoedig kwam Johnson met het plan om de doelen van ID middels het CRSC te verwezenlijken volgens de zogenaamde de wig-strategie (de *Wedge*).¹⁴

De Wedge

Het idee van de *Wedge* is simpel: Om het naturalistische wereldbeeld op de knieën te krijgen, was van belang de basis van dit wereldbeeld te doen wankelen. Deze basis wordt gevormd door het idee van evolutie door variatie en natuurlijke selectie. Wanneer de wig gezet kon worden in het Darwinisme dan zou dit de deuren openen voor een herintrede van God in de wetenschap, aldus Johnson. Er is erg veel over dit strijdplan bekend, niet alleen omdat Phillip Johnson er regelmatig in het openbaar over sprak, maar ook omdat het *plan de campagne* onbedoeld in handen is gekomen van het Internet. Het *Wedge Document* was een door het CRSC voor intern gebruik bestemd plan van aanpak, dat medio 1999 op het internet verscheen nadat een nietsvermoedend medewerker het had geplaatst op een discussieforum.¹⁵

Jarenlang heeft de ID beweging de authenticiteit van het document ontkend noch bevestigd, hetgeen gezien de niet mis te verstane inhoud wellicht een verklaarbare tactiek is geweest. In de introductie van het document komen de beweegredenen van ID duidelijk naar voren:

"The proposition that human beings are created in the image of God is one of the bedrock principles on which Western civilization was built.(...) Yet a little over a century ago, this cardinal idea came under wholesale attack by intellectuals drawing on the discoveries of modern science.(...)This materialistic conception of reality eventually infected virtually every area of our culture, from politics and economics to literature and art (...).Discovery Institute's Center for the Renewal of Science and Culture seeks nothing less than the overthrow of materialism and its cultural legacies. (...).The Center

¹⁴ Forrest, 'The Wedge at Work', 14.

¹⁵ Ibidem 13.

explores how new developments (...) raise serious doubts about scientific materialism and have re-opened the case for a broadly theistic understanding of nature. Design theory promises to reverse the stifling dominance of the materialist worldview, and to replace it with a science consonant with Christian and theistic convictions."¹⁶

In absolute tegenstelling met de niet-religieuze inslag en de wetenschappelijke motieven die de ID-beweging claimt na te streven profileert zij zich in deze introductie als een conservatieve christelijke actiegroep die grote maatschappelijke hervormingen op het oog heeft. De moderne wetenschap wordt verweten de christelijke grondbeginselen van de westerse maatschappij te hebben bezoedeld, en het CRSC stelt dat deze materialistische maatschappijopvatting omver moet worden geworpen teneinde God weer in het centrum van de maatschappij te plaatsen.

Het omverwerpen van het materialisme middels de Wedge-strategie gaat volgens het document in drie fases. Eerst dient er wetenschappelijk onderzoek geschreven en gepubliceerd te worden om wetenschappelijke credibiliteit te verkrijgen. Vervolgens moet de publiciteit gezocht worden om christelijke groeperingen, politici en journalisten bekend te maken met het fenomeen van ID en hun steun te verwerven. In de laatste fase wil het CRSC haar verworven positie consolideren door op conferenties aanhangers van de materialistische wetenschap te confronteren en te overtuigen en juridische steun te geven aan zij die het gedachtegoed van ID willen onderwijzen op de openbare scholen.

In haar doelstellingen is het CRSC zo mogelijk nog explicieter in haar missie de wereld te veranderen. ID moet het via de natuurwetenschappen de dominante opvatting worden in alle academische disciplines, om daarna door te dringen in tot het dagelijks leven. Het wetenschappelijk materialisme en haar morele, culturele en politieke erfenis moeten worden verslagen door het idee dat de natuur en de mens zijn geschapen door God.¹⁷

Voor tegenstanders van ID bewees dit document haar verborgen revolutionaire christelijke agenda. Jarenlang hebben medewerkers van het CRSC geweigerd op het stuk te reageren. In 2006 echter verscheen op de website van wat nu het CSC heet, een antwoord op de hevige kritiek die het Wedge Document losmaakte. In dit artikel, met de veelzeggende

¹⁶ National Center for Science Education 'The Wedge Document' (30 december 2008) http://ncse.com/webfm_send/747 (15 juni 2010).

¹⁷ National Center for Science Education 'The Wedge Document' (30 december 2008) http://ncse.com/webfm_send/747 (15 juni 2010).

titel *Wedge Document: So What?* werd verklaard dat het destijds ging om “*just a fundraising proposal*”. Zij weerspreken dat uit het document een christelijke agenda naar voren komt en stellen dat tegenstanders van ID het hebben misbruikt om de beweging zwart te maken.¹⁸ Tijdens de *Kitzmiller-trail* fungeerde het stuk echter als een belangrijk bewijsmateriaal voor de creationistische inslag van de beweging.

Hoogtijdagen

Met de Wedge-strategie begonnen de CRSC-leden vanaf 1995 aan een aanzienlijke stroom publicaties met het Darwinisme als voornaamste doelwit. Behe, Meyer en Dembski waren de aangewezen personen om met natuurwetenschappelijke argumenten het ongelijk te bewijzen van Darwins ideeën.

Het probleem met de theorie van natuurlijke selectie is volgens deze ID'ers niet zozeer onjuist, maar is enkel toepasbaar op verandering binnen de afzonderlijke soorten, en in beperkte zin. Volgens hen heeft het er alle schijn van dat het leven op aarde niet vanuit een aantal elementen, via bacteriën en dergelijke omwegen is geëvolueerd tot de mens en de vele diersoorten die er nu zijn. Ze menen dit te kunnen bewijzen door het verrichten van empirisch onderzoek. Het CSC legde veel nadruk op het wetenschappelijk karakter van haar leden en hun publicaties. Op haar website verschenen lijsten van peer-reviewed artikelen van ‘CSC-fellows’ (hoewel de herkomst van deze informatie door het ontbreken van voetnoten niet te achterhalen is) en stonden trots opsommingen van hun vele Ph.D's (hoewel die meestal geen enkele betrekking hebben op het Darwinisme of de natuurwetenschappen).¹⁹

Spoedig raakten de ID-geleerden verwickeld in diverse debatten over hun opvattingen. Hoewel de meeste van hun ideeën spoedig waren ontkracht, en vrijwel niemand in wetenschappelijke kringen hun aanmerkingen op Darwin serieus nam, ontstond er veel aandacht voor het fenomeen ID. De diverse boeken en DVD's werden en worden in de Verenigde Staten goed verkocht. De schrijvers maakten slim gebruik van voor leken moeilijk te bevatten en nog niet volledig bewezen Darwinistische theorieën, door te wijzen op de futuristische en onwaarschijnlijke aard van deze beweringen. Het aanpakken van wetenschappers die ongenueerde en vaak onwetenschappelijke uitspraken deden over

¹⁸ Discovery Institute, 'The Wedge Document: So What?' (3 februari 2006) <http://www.discovery.org/scripts/viewDB/filesDB-download.php?id=349> (15 juni 2010).

¹⁹ Center for Science and Culture, 'Is intelligent design based on the Bible?' (?)<http://www.discovery.org/csc/topQuestions.php> (15 juni 2010).

geloof, zoals bijvoorbeeld Richard Dawkins maakte het wellicht ook voor gematigde niet-dogmatische christenen aantrekkelijk een aantal van de standpunten van de ID-beweging te accepteren en te ondersteunen. De algemeen geldende achterdocht jegens de wetenschap, tevens zichtbaar op het gebied van vaccinaties, milieuproblematiek en de opkomst van de het-zelf wetenschap als Wikipedia, werd handig gebruikt ter versterking van de positie van ID als dappere underdog die de gevestigde orde aanpakt.

Zo groeide de ID-beweging rond 2000 onder bezielende leiding van het CSC uit tot een speler van formaat in het Amerikaanse binnenlandse politieke en maatschappelijke leven. Op de campussen van de grote onderwijscentra is veelvuldig gepropagandeerd en gerekruteerd, hetgeen in 2002 leidde tot de oprichting van het *IDEA (Intelligent Design and Evolution Awareness) Center* dat op deze campussen vele ID-bijeenkomsten organiseerde en haar gedachtegoed verder verspreide²⁰. Naast de boeken waren ID-aanhangers enorm productief wat betreft publicaties op het internet. Diverse nieuwe websites over ID leken deze groei te bevestigen. De organisaties die achter deze websites zitten zijn echter veelal opgericht door een vast groepje kernleden van het CSC en verwijzen constant naar elkaar, waarmee de bedoeling van deze verschillende instanties gezocht moet worden in de publicitaire voordelen die zij meebrengen. Zo kan ID namelijk claimen de wind in de zeilen te hebben en aanhang te winnen. De tactiek werkte uitstekend. Langzamerhand begon onder aanhangers de roep toe te nemen om een behandeling van ID in de biologielees op lagere scholen, en in het voortgezet onderwijs.

Tegenslagen

Zodoende leek de ID-beweging bij het aanbreken van de 21ste eeuw een glorieuze toekomst tegemoet te treden. Zij kende echter ook haar tegenslagen. Met de *Wedge* had het CSC het schrijven van wetenschappelijk en peer-reviewed artikelen hoog op de lijst van prioriteiten staan. Het was (en is) geen van de ID-geleerden echter gelukt om een geaccepteerde wetenschappelijke verhandeling in een vakblad gepubliceerd te krijgen.

In 2004 leek Stephen Meyer een onderzoek over de Cambriëse explosie (inclusief het idee dat de fossielen bewijzen dat er sprake moet zijn van een ontwerper) te kunnen publiceren in *Proceedings of the Biological Society of Washington*. Toen bleek dat een persoonlijke vriend van Meyer achter de abusievelijke plaatsing zat werd het artikel onmiddellijk teruggetrokken. Ondanks het feit dat ID op haar eigen website claimt dat zij wel

²⁰ G. Brumfiel, 'Intelligent design: Who has designs on your students' minds?', *Nature* 434 (2005) 1062

degelijk diverse peer-reviewed artikelen heeft weten te produceren zijn hier tot op de dag van vandaag geen voorbeelden van gevonden.²¹

De grootste tegenslag voor ID kwam in 2005 met de al genoemde *Kitzmiller Trail*. In deze zaak daagden een aantal bezorgde ouders het *Dover Area School District* die had besloten ID als volwaardig alternatief te onderwijzen voor evolutie. De uitspraak van rechter John Jones was vernietigend. ID was volgens de rechtbank een vorm van creationisme, en daarmee een religieuze stroming. ID was bovendien geen wetenschap, en haar foutieve quasiwetenschappelijke uitingen werden dan ook gezien als religieuze propaganda. Zodoende concludeerde Jones dat ID geen plek hoorde te krijgen in het wetenschappelijk curriculum, laat staan in de biologielees. Thaxtons *Of Pandas and People* en het *Wedge Document* vormde voor het hof belangrijke bewijzen voor de christelijke inslag van ID.

Het CSC protesteerde hevig tegen de beslissing en begon onmiddellijk een forse stroom publicaties over de partijdigheid van de door het naturalisme bezeten rechter. De ID-beweging heeft sinds de *Kitzmiller-trail* tevens gewerkt aan een verscherpte tactiek. De term 'Intelligent Design' is meer naar de achtergrond verschoven, de belangrijkste doelstelling werd nu het ter discussie stellen van de 'sterke en zwakke kanten' van de evolutieleer zonder het bespreken van eventuele alternatieven. Het CSC stelde dat het belangrijk is om duidelijk te maken dat evolutie een controversiële theorie is die niet mag worden onderwezen als absolute waarheid. Onder het motto *Teaching the controversy* begon de ID-beweging zodoende aan een nieuwe episode in haar lange geschiedenis.²²

Ondanks het feit dat de hoogtijdagen van ID achter de rug lijken te zijn blijft de beweging onverminderd actief in het winnen van medestanders. Vooral in de Verenigde Staten blijft het Darwinisme onderwerp van hevige debatten. Ook buiten de VS zijn inmiddels aanhangers te vinden. In 2005 organiseerde het CSC een ID-conferentie te Praag, waarmee de eerste voet aan wal in Europa gezet lijkt te zijn. In Nederland hebben we inmiddels de eerste controversen achter de rug nadat minister van onderwijs Maria van der Hoeven en hoogleraar moleculaire biofysica Cees Dekker zich uitspraken voor ID. Vanuit de moslimwereld is ook positief gereageerd op de werkzaamheden van ID, waarmee de

²¹ C. Buskes, *Evolutionair denken. De Invloed van Darwin op Ons Wereldbeeld* (Amsterdam 2006) 276-277.

²² E. Geuzebroek, 'Barbara Forrest over het Wedge Document' (26 maart 2007), http://www.atheisme.eu/nl/entry/11/barbara_forrest_over_het_wedge_document (15 juni 2010).

groeimogelijkheden van de beweging enorm zijn toegenomen. Het lijkt er dan ook op dat ID een vaste speler op het wereldtoneel zal blijven als luis in de pels van het Darwinisme.

Conclusie

De strategie van Johnson om het publiek vertrouwd te maken met ID lijkt zijn vruchten af te werpen. Door het creationisme te ontdoen van haar Bijbelse moraal en het in een wetenschappelijk jasje te gieten is dit verkapte creationisme groter dan ooit. Weliswaar is het de beweging niet gelukt enige significante wetenschappelijke resultaten te boeken. Dit gaf Johnson ook toe in 2001, toen hij feitelijk erkende dat publiciteit belangrijker was voor ID dan wetenschappelijk gelijk hebben.²³ In die zin is ID een zeer zelfbewuste organisatie met een goed doordacht plan in de vorm van de Wedge. Het uitdagen van diverse wetenschappers voor een dispuut is voor ID altijd lonend. Ook al wordt er retorisch gehakt gemaakt van de verdedigers van ID, de reputatie van de beweging wordt door ieder blad waarin zij besproken wordt, ieder praatprogramma, ieder boek en iedere conferentie geloofwaardiger als te overwegen alternatief voor het Darwinisme. In het volgende hoofdstuk zullen we zien dat deze lijn consequent wordt doorgezet in de publicaties van de beweging. Voor ID is niet de wetenschappelijke- maar vooral de publicitaire geloofwaardigheid het hoogste doel.

²³ Forrest, 'The Wedge at Work', 41.

ID-retoriek

Een groot verschil tussen ID en de verschillende creationistische stromingen die haar voorgingen, is de grote retorische en publicitaire kracht van de voormannen van de eerstgenoemde beweging en het goed overdachte filosofische raamwerk waarbinnen men zijn overdenkingen uit. Binnen de ID-beweging is men zich maar al te zeer bewust van de kracht van de media en het belang van een goede campagne. Waar creationisten met de Bijbel onder de arm de godslasterende wetenschappers bestookten met morele verontwaardiging, zijn de vertegenwoordigers van ID behoedzamer. Weliswaar lijken de natuurwetenschappelijke argumenten van de ID-wetenschappers veel op die van hun creationistische lotgenoten; de filosofie waarmee ID deze ideeën begeleidt vormt een belangrijk, zo niet doorslaggevend middel voor succes. ID zet zichzelf neer als een gematigde en niet per se religieuze organisatie die zich enkel en alleen laat leiden door een rechtvaardigheidsgevoel en liefde voor de objectiviteit.

Om te laten zien hoe het retorische kader van ID eruit ziet, zal ik in dit hoofdstuk twee teksten van twee van de meest invloedrijke voorgangers van de beweging bespreken. Deze teksten zijn "Evolution as Dogma: The Establishment of Naturalism" van Phillip Johnson en "Creation and Evolution: A Modest Proposal" door theoloog en ID-aanhanger Alvin Plantinga. Met het bespreken van deze twee teksten hoop ik de retorische strategie van ID te kunnen laten zien. Het idee is eerst de argumentatie van de teksten kort maar volledig uiteen te zetten, waarna ik zal laten zien welke ideeën er achter deze argumenten schuil gaan.

Phillip Johnson

Zoals besproken in de voorgaande paragrafen is Phillip Johnson de grote man achter de wederopstanding van het creationistisch gedachtegoed. Aan het einde van 1990 zette hij voor het eerst zijn gedachten over de strijd tegen het naturalisme uiteen in een manifest dat werd gepubliceerd door het christelijke blad *First Things*. Het stuk, getiteld "Evolution as Dogma: The Establishment of Naturalism", kan gezien worden als de filosofische basis waarop ID is gebouwd.²⁴

Het conflict

Het verhaal van Johnson begint met zijn verwijt aan de wetenschap dat zij bewust een karikatuur heeft gemaakt van het creationisme. Creationisten worden volgens hem weggezet als fundamentalistische idioten omdat Darwinisten weten dat het creationisme een belangrijk punt maakt: evolutie is namelijk niet gebaseerd op vaststaande empirische bewijzen maar op controversiële filosofische veronderstellingen.²⁵ Dit wil volgens Johnson nog niet zeggen dat de evolutietheorie volstrekt onbruikbaar is. Zo is een beroemd voorbeeld van evolutie binnen soorten de Peper-en-zoutvlinder. Deze oorspronkelijk lichtgekleurde mot veranderde tijdens de industriële revolutie te Engeland naar het zwart, omdat het door roet verkleurende boomschors geen bescherming meer bood tegen haar natuurlijke vijanden.²⁶ Het probleem is volgens Johnson echter dat wetenschappers aan de hand van het voorbeeld van de motten concluderen dat evolutie de verklaring is voor al het leven op aarde en hoe het heeft kunnen ontstaan. Deze misvatting staat bekend onder de noemer *neodarwinistische synthese* of kortweg *Darwinisme*. Het Darwinistische paradigma is dat natuurlijke selectie de verklaring moet zijn voor zowel macro- als micro-evolutie.

Omdat de Darwinistische claims in de media en de academische wereld gepresenteerd worden als wetenschap geloven velen dat deze gebaseerd zijn op empirisch onderzoek, en dat de opvattingen bewezen kunnen worden met experimenten en verklaard met fossielen. Dit is volgens Johnson erg misleidend. Het niet willen overwegen van

²⁴ R. Pennock, *Intelligent Design Creationism and It's Critics. Philosophical, Theological and Scientific Perspectives* (Cambridge 2001) 57.

²⁵ Ibidem 60.

²⁶ EvoWiki.org, 'Peppered Moth' (7 januari 2008), http://web.archive.org/web/20080206213609/http://wiki.cotch.net/index.php/Peppered_moth (24 juni 2010).

bovennatuurlijke krachten vergt namelijk een bijna religieuze overtuiging, een overtuiging gebaseerd op het geloof in het filosofisch naturalisme. Alle zaken binnen het universum moeten volgens het naturalisme verklaarbaar zijn met kenbare natuurlijke processen. De beste naturalistische verklaring is dus altijd waar, hoe matig onderbouwd deze ook is. Natuurlijke selectie is volgens Johnson zo'n theorie.

Johnson concludeert dat alle evolutiebiologen, filosofisch naturalisten bij uitstek, het eens zijn over de heilzame werking van natuurlijke selectie. Onder wat hij noemt 'experts' zouden er echter grote vraagtekens heersen of dit inderdaad een accurate verklaring kan zijn voor deze grote vragen des levens. Neem het zogenaamde 'vakgeheim van de paleontologie'. Wie goed naar het fossielenbestand kijkt kan zien dat zij niet overeen komt met de lezing van de Darwinisten, omdat de schakels tussen de verschillende levensvormen ontbreken. De fossielen wijzen volgens Johnson juist op het bestaan van een scheppende godheid, die de vormen van organismen in een keer heeft geconstrueerd. De evolutietheorie is dus niet toereikend.

Het probleem is echter dat deze waarheid in het kamp van de Darwinisten niet gehoord wil worden. Wat het antwoord ook is, het moet tenslotte gezocht worden in natuurlijke verschijnselen. Het bovennatuurlijke heeft geen plek in de overwegingen van deze wetenschappers. Van daaruit zijn ook de harde aanvallen van bijvoorbeeld Richard Dawkins op de creationisten te verklaren. De dogmatische wetenschappers willen niet erkennen dat de scepsis van hun critici gebaseerd is op rationele bewijzen voor transcendente tussenkomst in de natuur.

Wie niet gelooft in evolutie is volgens Dawkins kortzichtig, dom, gestoord of heeft kwade bedoelingen.²⁷ Als je volgens Johnson echter accepteert dat het mogelijk is dat er bovennatuurlijke krachten in het spel zijn, kom je tot hele andere conclusies. Voor de verstandige creationist is het absurd dat de oorsprong der mensheid wordt verklaard met industriële motten. De zoektocht naar fossielen om de evolutietheorie te ondersteunen is dan ook vreemd. Er is niks mis met het fossielenbestand: het Darwinisme heeft het bij het verkeerde eind. Wie gelooft in het bovennatuurlijke ziet volgens de voorman van ID hoe onwaarschijnlijk de Darwinistische opvattingen zijn. Wetenschap moet empirisch zijn, en we moeten misschien accepteren dat de antwoorden op sommige vragen niet beantwoord

²⁷ Ph. Johnson, 'Evolution as Dogma: The Establishment of Naturalism', in: R. Pennock (ed.), *Intelligent Design Creationism and It's Critics. Philosophical, Theological and Scientific Perspectives* (Cambridge 2001) 59-76, 63.

kunnen worden door de wetenschap. Dit gaat niet alleen over de filosofische thema's maar ook over de vraag hoe complexe systemen en levensvormen hebben kunnen ontstaan.

Macht

We kunnen dus concluderen dat er op het gebied van de metafysica een verschil van mening heerst tussen de aanhangers van het naturalisme en zij die geloven in het transcendente. Dat de partijen het niet eens kunnen worden moge duidelijk zijn. Volgens Johnson ligt de overwinning in dit dispuut voorlopig bij de partij die de culturele autoriteit bezit om het discours te bepalen, en dat zijn de Darwinisten. Zij die het naturalisme aanhangen, weten dat als de schepping tot de mogelijkheden behoort, het Darwinisme in een eerlijke wetenschappelijke strijd zijn empirische gelijk niet zal kunnen halen. Als de schepping wordt verwezen naar het land der fabelen kan het Darwinisme echter niet verliezen.²⁸

In dit licht moeten we van Johnson ook de diskwalificatie zien van het creationisme door de *Natural Academy of Sciences*. Creationisme is door hen als onwetenschappelijk betiteld wegens het niet voldoen aan de basisregels van de wetenschapsbedrijving. Creationisten maken volgens Johnson sowieso geen kans omdat wetenschap per definitie gebaseerd is op naturalisme. Er zullen geen wetenschappelijke punten ten faveure van schepping bestaan zolang de definitie van wetenschap beheerst wordt door wetenschappers die het bovennatuurlijke ontkennen. Daarnaast worden de negatieve argumentaties van het creationisme, dat het Darwinisme ongeacht het alternatief in ieder geval ongelijk heeft, niet geaccepteerd. Dit ordinaire uitsluiten van een kritische stroming wordt simpelweg uitgelegd als zijnde het zuiver en volgens de regels houden van de wetenschap. De wetenschap ontzegt creationisme niet dat zij wel eens de waarheid in pacht kan hebben, maar verwijst hun theorieën wel door naar de wereld van de levensbeschouwing en de sociale studies.

Volgens Johnson moeten we in deze relatief onschuldige verklaring echter geen poging tot beroepszuivere onpartijdigheid, maar een retorische manoeuvre zien. De naturalisten kunnen hun product wetenschap noemen, terwijl de creationisten worden verwezen naar het rijk der ideeën. Wetenschap produceert volgens de huidige maatschappelijke cultuur objectieve kennis. Evolutie wordt daarom vaak gezien als een feit. In de levensbeschouwelijke wereld is een hypothese altijd slechts een zienswijze. De

²⁸ Johnson, 'Evolution as Dogma', 67.

hypothese is afhankelijk van het perspectief van de opsteller en daarmee nooit empirisch waar. Op die manier is het creationisme dus altijd een 'visie', en geen 'kennis' of 'waarheid'.

Op slinkse wijze en met manipulatie van het discours hebben de Darwinisten volgens Johnson dus het filosofisch naturalisme gevestigd als educatieve orthodoxie. En dat in een land waarin de meerderheid van de inwoners diepgelovig is. Slechts 9% van de Amerikanen gelooft in de lezing van Darwin. Het geloof van deze minderheid wordt volgens Johnson echter onderwezen als een onverslaanbare waarheid. De creationisten wordt verteld dat zij als geloof niet mogen interveniëren in wetenschap, terwijl de hele wetenschap is gebaseerd op een heilig geloof in het naturalisme. Hier zien we volgens Johnson duidelijk dat de macht om te definiëren gebruikt kan worden om te verhullen en manipuleren. Het is onjuist gelovigen te definiëren als zij die geloven in het dagelijks optreden van wonderen. Zij halen hun overtuiging voor het bestaan van God uit het feit dat de wereld zo ordelijk en voor de mens begrijpbaar in elkaar zit. Zijn de Darwinisten, die ziellose materie als de oorsprong van deze prachtige wereld zien, niet diegenen die geloven in mirakels? Het zogenaamde 'feit' van evolutie is nu een instrument voor culturele dominantie van de speculatieve filosofie van het naturalisme. Door het discours te bepalen wordt het theïsme weggezet als betwistbaar.

De wetenschap beschermt haar discoursbepalende maatregelen hardnekkig. In de eerste plaats probeert men het conflict tussen religie en Darwinisme en theïsme te verhullen. Hierdoor denken veel christenen het darwinisme te kunnen omarmen, waardoor de overgeblevenen makkelijk kunnen worden weggezet als idiote fundamentalisten. In de tweede plaats gebruikt men het prestige dat wetenschap heeft in de tijden der technologie door te stellen dat twijfelaars aan Darwinisme de vijanden zijn van de wetenschap, de vooruitgang en dus ook de rationaliteit.

Volgens Johnson moet er een tegenoffensief komen waarin wordt aangetoond dat de wetenschap wel degelijk feilbaar is. De 20ste eeuw heeft tenslotte wel bewezen dat dubieuze doctrines zich kunnen baseren op wetenschap om daarmee hun geloofwaardigheid te vergroten. Theïsten zullen moeten laten zien dat ook het Darwinisme een foutieve theorie kan zijn. Daarvoor is het nodig de bescherming van Darwinisme als 'wetenschap' omver te werpen met inhoudelijke argumenten en een goed strijdplan.

Vijf voor twaalf

Johnson waarschuwt dat de Darwinisten op dit moment hun positie aan het consolideren zijn. Door op scholen het filosofisch naturalisme doctrinair te onderwijzen bekeren ze nietsvermoedende schoolkinderen tot deze heidense religie. Vooraanstaande

wetenschappers verbergen hun imperialistische houding niet langer. Mannen als Dawkins stellen dat de mensheid moet kiezen tussen geloof en wetenschap, overtuigd van het feit dat de positie van de wetenschap al voldoende geconsolideerd is om die keuze de goede kant op te laten vallen. Dit project van culturele dominantie vereist dat de wetenschap haar handen vuil maakt aan een strategie van indoctrinatie, en dat is precies wat veel wetenschappers bereid zijn te doen.

Johnson eindigt met een metafoor. Een paar eeuwen geleden maakten de beschermers van de christelijke orthodoxie zich schuldig aan het onderdrukken van de godslasterende wetenschappers als Galilei. Nu is het Darwinisme de orthodoxie van de moderne wereld, en zullen gelovigen moeten vechten om de waarheid gehoord te krijgen door de wereld. Zolang de media en de rechtspraak blijven zwijgen of de andere kant op kijken, zullen de Darwinisten de macht houden om hun filosofie te vestigen en de tegenstand te marginaliseren. Zij hebben echter niet de macht hun theorie ook tot waarheid te maken. De ID-leider ziet het als zijn taak om met de waarheid als enige wapen het orthodoxe Darwinisme te bestrijden.²⁹

²⁹ Johnson, 'Evolution as Dogma', 76.

De strategie van Johnson

Johnson toont zich in 'Evolution as Dogma' een meester in het opbouwen van zijn argument. Door de tekst heen krijgt de lezer steeds meer het gevoel dat er iets niet klopt aan de positie van de Darwinisten, waarna dit vermoeden in de laatste alinea's wordt bevestigd door benadrukking van de welhaast schurkachtige praktijken van de wetenschappelijke wereld.

In zijn bespreking van wat het Darwinisme inhoudt is Johnson bondig. Hij stelt dat Darwinisten uit het voorbeeld van de evoluerende Britse motten conclusies trekken over macro-evolutie en de menselijke afstamming, waarmee hij impliceert dat de theorie nauwelijks onderbouwd is. Daarnaast beschrijft hij dat 'experts' twijfels hebben over het idee van macro-evolutie, mede omdat het fossielenbestand regelrecht naar het bestaan van het bovennatuurlijke wijst.³⁰ Het beeld van een wankele speculatieve theorie is daarmee gezet.

Door te stellen dat de evolutietheorie een geloof vergt drukt Johnson de Darwinisten verder in de levensbeschouwelijke sferen. Hij begeleidt het Darwinisme met betitelingen als 'dogma' en 'paradigma' en gebruikt een botte uitspraak van Richard Dawkins als illustratie voor de arrogantie waarmee de wetenschap zich opstelt tegenover andersdenkenden.

Het Darwinisme en de wetenschap in het algemeen zouden volgens Johnson aanhangers zijn van het filosofisch naturalisme. Hij benadrukt dat Darwinisten met deze levensbeschouwelijke overtuiging alle bovennatuurlijke verklaringen uitsluiten, en hun oplossing enkel willen zoeken binnen hun eigen geloofsopvatting. Dat de creationisten (hier niet bedoeld als zij die de Bijbel als leidraad nemen voor het leven, maar meer algemeen als 'iedereen die gelooft dat er een creërende macht bestaat') een beter antwoord hebben op deze belangrijke vragen wordt genegeerd, en de wetenschap blijft de meest waarschijnlijke naturalistische hypothese verkondigen als waarheid.

Johnson gaat hiermee handig voorbij aan het gegeven dat wetenschap geen filosofisch- maar methodologisch naturalisme vereist. Dit wil zeggen dat het bestaan van het buitenaardse niet wordt ontkend, maar dat de wetenschap zich er niet mee bezig houdt omdat het geen kenbaar natuurlijk proces is. Een actieve kracht die op ieder gewenst moment zaken zou kunnen veranderen in de natuur zou de wetenschap overbodig maken.

³⁰ Ibidem 61.

Daarmee zouden de wetmatigheden die zij wil ontdekken namelijk geen algemene gelding hebben en dus geen wetmatigheden zijn.³¹

De roep van wetenschappers dat uitspraken over God thuishoren in de levensbeschouwelijke studies pareert Johnson handig door zijn stelling dat de wetenschap zélf zich ook baseert op een filosofische veronderstelling. Dat Darwinisten zich beroepen op de wetenschappelijke methode verklaart hij met hun angst voor de waarheid. Hij verklaart daarmee tevens waarom hij zelf enkel negatieve argumenten geeft tegen de evolutietheorie. De wetenschap is namelijk zo ingedeeld dat hij zijn verhaal niet eens positief zou kunnen houden. Creationisten worden volgens Johnson door de bepaling van het discours buiten de deur der wetenschap gehouden.³²

Met zijn notie van 'discours' komt Johnson met een aantal postmoderne argumenten voor zijn stelling dat het creationisme onterecht wordt uitgesloten. De samenhang van macht en kennis (het *Power-knowledge*-concept van Foucault) zorgt ervoor dat de machthebbende partij, in dit geval het Darwinisme, de regels kan uitschrijven voor wat wetenschappelijk is en wat niet. Middels een door hen gecreëerd discours ondersteunt de kennis vervolgens de machtsuitoefening van het Darwinisme. Zo wordt evolutie een instrument voor culturele, en dus ook maatschappelijke dominantie.³³ Johnsons argumentatie is geheel in lijn met de postmoderne notie dat er geen waarheid bestaat, maar enkel zienswijzen. Wetenschap baseert zich op filosofisch naturalisme en dat is een levensbeschouwelijke visie, net als het christendom of het deïsme. Het idee dat enkel wetenschap objectieve kennis produceert is volgens Johnson een constructie ter waarborging van het eigen gelijk.³⁴

Nu de rollen definitief zijn verdeeld -het Darwinisme als irrationele geloofsovertuiging gebaseerd op valse bewijzen, en de creationisten als rationele sceptici met een hartstochtelijke behoefte aan een eerlijke kans- beëindigt Johnson zijn relaas met een moreel apél: de imperialistische wetenschap bekeert langzaam onze kinderen, dat kunnen we toch niet laten gebeuren? Hij speelt in op het rechtvaardigheidsgevoel door het creationisme te vergelijken met Galileo, en het Darwinisme met de oude katholieke

³¹ Pennock, 'Intelligent Design Creationism and Its Critics', 89.

³² Johnson, 'Evolution as Dogma', 73.

³³ Ibidem 75.

³⁴ Johnson, 'Evolution as Dogma', 66.

orthodoxie. Hij sluit af met een bijna Gandhiaans statement: ze kunnen ons veel afpakken, maar niet de waarheid!

Alvin Plantinga

Een van de grootste namen binnen het kamp van ID is de Amerikaanse godsdienstfilosoof en theoloog Alvin Plantinga. Hij staat bekend om zijn gebruik van analytische filosofie voor de verdediging van het christelijke orthodoxie en schreef invloedrijke werken over gereformeerde epistemologie en de ontologische onderbouwing van het geloof.

In 1993 voegde Plantinga zich bij de aanvallers van het naturalisme met het 'evolutionaire argument tegen naturalisme'. Hij stelde dat het onmogelijk was dat zowel de evolutietheorie als het naturalisme feitelijk juist kunnen zijn, omdat deze twee zichzelf weerspreken. Volgens deze combinatie zou het menselijk brein namelijk enkel evolutionair hebben kunnen overleven als haar gedachten de overlevingskans bevorderen. Het naturalistisch wereldbeeld zou dan een evolutionair gunstige theorie zijn waarmee het volgens Plantinga onlogisch is aan te nemen dat deze theorie ook de waarheid bevat. Volgens Plantinga is het logischer dat God de mens heeft geschapen naar zijn evenbeeld, waarmee de verwerving van ware kennis via transcendente wegen goed mogelijk zou zijn.

Hoewel Plantinga nooit onomwonden zijn steun aan de ID-beweging heeft toegegeven en ook niet tot haar harde kern behoort, geldt hij wel als een van de meest invloedrijke aanhangers van het gedachtegoed. Hij was een van de ondertekenaars van de petitie uit 1992 ter ondersteuning van Johnsons *Darwin on Trail*, waarvoor hij op de achterflap tevens een aanprijzende opmerking schreef.³⁵ Ook was hij samen met ID-prominenten als Dembski en Behe lid van de *International Society for Complexity, Information, and Design*.³⁶ Deze wetenschappelijke organisatie heeft haar eigen online magazine waarin naar eigen zeggen peer-reviewed artikelen over ID wordt gepubliceerd (hetgeen overigens door de rest van de wetenschappelijke wereld niet als zodanig werd erkend).³⁷

³⁵ Forrest, 'The Wedge at Work', 9, 44.

³⁶ International Society for Complexity, Information, and Design, 'Society Fellows' (?) <http://www.iscid.org/fellows.php> (1 juli 2010).

³⁷

Plantinga zelf verdedigde zichzelf tegenover zijn vermeende affiniteit met ID door te stellen dat hij niet tegen de evolutietheorie was omdat dit ook een door God ingegeven proces zou kunnen zijn. Verder stelde hij niet te geloven in de wetenschappelijke bewijsbaarheid van ID. Toch schreef hij na de *Kitzmiller-trail* een vernietigend stuk over de uitspraak van het hof, waarin hij ID verdedigde als een legitieme poging tot wetenschap.

In het essay *Creation and Evolution: A Modest Proposal* uit 1998 zet Plantinga zijn argumenten uiteen voor het onderwijzen van creationisme in het openbaar onderwijs. Het essay is geschreven voor een symposium van The Association for Philosophy of Education waarin deze vraag werd behandeld.³⁸ Ook dit stuk werd gepubliceerd in *Intelligent Design Creationism and Its Critics* van Pennock teneinde de positie van ID over het openbaar onderwijs uiteen te zetten.

Het probleem

Plantinga begint zijn argumentatie met het verbreden van de vraagstelling. De vraag is volgens hem niet alleen of het creationisme moet worden onderwezen, maar ook of evolutie haar plek in de klaslokalen verdient.

Voordat deze vraag beantwoord kan worden is het volgens Plantinga belangrijk om het begrip 'evolutie' specifieker te duiden. Het idee dat er bepaalde evolutionair verklaarbare verschillen zijn waargenomen binnen bepaalde soorten noemt hij een feit waar iedereen het mee eens is. Dit valt volgens hem dan ook niet onder evolutie. Verdere toepassingen, zoals het idee van de antieke aarde, de universele gemeenschappelijke afstamming van al het leven op aarde en de claim dat dit leven ontstond door louter natuurlijke processen, vormen de centrale en controversiële ideeën van de evolutieleer, aldus Plantinga.³⁹

De vraag of deze evolutionaire ideeën moeten worden onderwezen is er een van eerlijkheid en rechtvaardigheid. In de Verenigde Staten heerst een enorme diversiteit aan levensbeschouwelijke opvattingen en geloofsovertuigingen. Volgens Plantinga is ook het filosofisch naturalisme een geloofsovertuiging. Het is volgens hem logisch de Amerikaanse burger zijn of haar kind het liefst opvoedt met zijn eigen overtuigingen.

³⁸ Pennock, 'Intelligent Design Creationism and Its Critics', 753.

³⁹ A. Plantinga, 'Creation and Evolution: A Modest Proposal', in: R. Pennock (ed.), *Intelligent Design Creationism and Its Critics. Philosophical, Theological and Scientific Perspectives* (Cambridge 2001) 779-791, 780.

De openbare school

Omdat burgers meestal niet de competenties en financiële mogelijkheden hebben om hun kinderen thuis les te geven, sturen zij hen naar een (openbare) school. De burger gaat volgens Plantinga een contract aan met de school: hij betaald belasting en krijgt daarvoor goed onderwijs voor zijn kinderen. Het zou daarom oneerlijk zijn als de geloofsopvattingen van één groep de basis zou vormen voor het onderwijs aan iedereen. Plantinga onderscheidt dit als basisrecht: iedereen heeft recht op onderwijs in overeenstemming met zijn geloofsovertuiging.

Net zoals het oneerlijk zou zijn om christelijk onderwijs te geven aan alle burgers van de Verenigde Staten, is volgens Plantinga ook het lesgeven in filosofisch naturalisme onethisch. In een Indiaans dorp bijvoorbeeld, waarin vrijwel iedereen gelooft in een alternatief scheppingsverhaal van de stam, zou het toch oneerlijk zijn om les te geven in de menselijke afstamming van eencellige organismen, niet zoals het oneerlijk zou zijn om uit naam van het christendom hun religie af te doen als bijgeloof? Voor velen in Amerika is het geloof dat de aarde slechts ongeveer 10.000 jaar oud is van essentieel belang. Je kan deze opvatting irrationeel vinden vanuit je eigen levensbeschouwing, maar iedereen heeft recht op een eigen visie op de wereld.

Plantage heeft daarom een probleem met het filosofisch naturalisten die zich beroepen op 'de waarheid' die altijd meer waard is dan religie of andere levensbeschouwelijke opvattingen. Voor deze personen geldt de evolutietheorie als absolute waarheid omdat zij overtuigd zijn van de juistheid van hun levensbeschouwing. Aanhangers van andere overtuigingen vinden ook dat hun visie op de wereld 'waar' is. Dat is tenslotte de reden dat zij deze visie aanhangen.⁴⁰

Van het onderscheid tussen wetenschap en religie, en het idee dat wetenschap zich enkel bezighoudt met feiten en het geloof met waarden, wil Plantinga niks weten. De Bijbel maakt tenslotte feitelijke statements over de schepping van de aarde en over Jezus en God. Volgens Plantinga is het onjuist te stellen dat de wetenschap de waarheid in pacht heeft bij dergelijke onderwerpen, of dat het geloof buiten haar magisterium treedt wanneer zij feitelijke

⁴⁰ Plantinga, 'Creation and Evolution: A Modest Proposal', 784.

uitspraken doet. Het is volgens Plantinga namelijk helemaal niet duidelijk of de wetenschap de waarheid in pacht heeft. Door de jaren heen is gebleken dat de wetenschap er regelmatig naast zit. Hoe vaak hebben wetenschappers in de geschiedenis niet geclaimd dat alle mysteries der natuur waren ontrafeld? Hoe vaak zijn wetenschappelijke theorieën niet herzien?⁴¹

Het principe dat vragen over empirische feiten enkel te beantwoorden zijn met de wetenschap, wordt door velen als waarheid ervaren. Dit principe zelf is volgens Plantinga echter geen empirisch feit, maar een aanname, een kwestie van geloof. Het principe is niet empirische te onderzoeken. Is het echt gerechtvaardigd om het basisrecht van de Amerikaanse burger te passeren, vanwege het geloof dat wetenschap leidt tot de waarheid?

De oplossing

Plantinga concludeert dus dat het oneerlijk is enig geloof op publieke scholen als leer te prediken. Hij pleit daarom voor een genuanceerdere wijze om zowel filosofische als religieuze ideeën bij te brengen. Er zijn namelijk ook aspecten van het Darwinistische verhaal van evolutie waarover geen echt meningsverschil bestaat.

Dit legt hij uit met het idee dat ieder persoon een eigen epistemologische basis (EB) heeft waren ieders overtuigingen worden getoetst. Dit is een brede verzameling ideeën over de wereld, waarin iemands levensovertuigingen en de manier waarop iemand aankijkt tegen onderzoek en waarheidsvinding in zitten verwerkt. Het liefst willen ouders dat hun kinderen les krijgen in harmonie met hun EB. Anderzijds staan veel mensen open voor opvattingen die niet in hun persoonlijke EB voorkomen, maar die ook niet hiermee in tegenspraak zijn. De wetenschap heeft haar eigen EB, met haar ideeën over logica, en methoden voor wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast zit in deze EB het geloof dat er niet zoiets bestaat als een transcendente godheid. Wetenschap is immers doordrongen van het naturalisme.⁴²

De EB van de wetenschap is zelden identiek aan de EB van burgers maar overlapt op een aantal terreinen wel met een aantal breed geaccepteerde principes. Het is voor mensen gemakkelijk de wetenschappelijke methodes te onderschrijven, en velen zullen het Darwinisme wellicht een werkbare thesis vinden. Er zijn tenslotte voldoende evolutionaire

⁴¹ Plantinga, 'Creation and Evolution: A Modest Proposal', 785.

⁴² Ibidem 787.

ideeën die geen implicaties hebben voor het bestaan van een god of de positie van de mens in het universum.

Het is volgens Plantinga dan ook het beste om de evolutietheorie voorwaardelijk te onderwijzen. Dat wil zeggen dat de docent duidelijk maakt dat de evolutieleer vanuit de optiek van de wetenschappelijke EB waarschijnlijk de meest aannemelijke thesis is als verklaring voor het leven op aarde. Vervolgens zou de docent nuances moeten aanbrengen in de verschillende theorieën die onder 'evolutie' vallen. Het idee van de antieke aarde bijvoorbeeld is vrijwel bewezen, maar de gemeenschappelijke afstamming en de naturalistische oorsprong van het leven op aarde is een stuk onzekerder. Ook moet vermeld worden dat een werkbare wetenschappelijke thesis niet plausibel hoeft te zijn. Vanuit andere gezichtspunten kan een hele andere visie op het leven veel logischer zijn.

Plantinga stelt dat zolang de evolutietheorie niet wordt onderwezen als een vaststaand feit, er geen bezwaar meer is tegen een behandeling van het idee. Hetzelfde geldt voor het creationisme. Vanuit breed gesteunde christelijke interpretaties is het idee dat God de mensheid creëerde de meest werkbare hypothese. Het is niet aan de openbare school om te bepalen welke EB de meest waarschijnlijke theorie in pacht heeft. Terugkomend op de vraag of het creationisme op openbare scholen moet worden onderwezen, concludeert Plantinga dus het volgende: Zowel creationisme als de evolutietheorie zijn ongeschikt om dogmatisch te worden onderwezen, maar beide opvattingen kunnen onder voorwaarden en voorbehoud dienen als lesmateriaal.⁴³

⁴³ Plantinga, 'Creation and Evolution: A Modest Proposal', 790.

De strategie van Plantinga

Net als Johnson bezigt Plantinga voornamelijk negatieve argumenten voor het onderwijzen van creationisme op de lagere school. Ook hij komt niet met wetenschappelijke argumenten voor het creationisme, maar trekt vooral de evolutieer 'omlaag' naar de wereld van de levensbeschouwing.

Kernpunt in het betoog van Plantinga is dat het naturalisme, en daarmee het Darwinisme, gebaseerd is op de filosofische aanname dat er transcendente godheid bestaat. Plantinga bespreekt net als Johnson de evolutieer kort en bondig, en houdt het erop dat de leer slechts bestaat uit hypothesen, en geen feiten. Door verderop in zijn verhaal de feilbaarheid van de wetenschap aan te snijden lijkt zijn punt gemaakt. Wetenschap is slechts een van de manieren om naar de wereld te kijken. En omdat het hier gaat om *openbare* scholen zou iedere overtuiging gelijk behandeld moeten worden.

Plantinga stelt zich in zijn verhandeling een stuk gematigder op dan Johnson. Hij haalt voorbeelden aan waarin hij duidelijk maakt dat alle religies voor hem even belangrijk zijn en spreekt zich nergens onomwonden uit voor het christelijk geloof. Vanuit het idee van gelijke behandeling spreekt hij ook zijn steun uit voor het onderwijzen van een genuanceerde vorm van zowel creationisme als de evolutieer. De twee levensbeschouwingen behandelt hij in zijn verdere tekst als volkomen gelijkwaardige alternatieven.

Ook Plantinga lijkt het postmodernisme te onderschrijven in de stelling dat er niet zoiets is als objectieve waarheid. Dit is opvallend voor een orthodoxe apologeet als Plantinga, die boeken schreef over de ontologische bewijzen voor het bestaan van God.⁴⁴ Plantinga rept echter, in overeenstemming met de tactiek van ID, met geen woord over de precieze opvattingen van het creationisme dat op de scholen zou moeten worden onderwezen. Met zijn 'gematigde voorstel' voor gelijkwaardigheid tracht hij zichzelf een plek te bemachtigen boven de strijdende partijen. De filosoof lijkt vooral aan te dringen op wederzijds respect voor elkaars overtuigingen, en evenveel spreektijd op het door de burger betaalde podium van de openbare school. Wie echter de Wedge-strategie in herinnering neemt kan zien welke beweegredenen er achter deze opstelling schuilgaan.

⁴⁴ Veritas UCSB 'Alvin Plantinga (?) <http://www.veritas-ucsb.org/library/plantinga/home.html> (31 juni 2010).

Conclusie

Nadat de creationisten met de rechterlijke uitspraak van 1987 hun kansen op een succesvolle toekomst in duigen zagen vallen werd er besloten tot een koerswijziging, die Intelligent Design zou gaan heten. De belangrijkste opdracht voor ID was om haar creationistische en christelijke oorsprong te verhullen, en het onderwerp van discussie te verplaatsen van de Bijbel naar Darwins ideeën. Middels de Wedge-strategie pogde om de wetenschap te discrediteren en ruimte te maken voor het christelijk geloof in 'science classes' op de Amerikaanse lagere scholen.

In het discrediteren van de wetenschap is ID geslaagd. De beweging publiceerde vanuit haar thuisbasis bij het Discovery Institute een enorme stroom aan zogenaamd wetenschappelijke publicaties. Hoewel het niet is gelukt deze verhandelingen in vakbladen gepubliceerd te krijgen werd en wordt het werk van de ID'ers veelvuldig besproken in diverse boeken, op conferenties en andere bijeenkomsten, en vooral op het internet. Het doel van de beweging is dan ook niet zozeer het winnen van wetenschappelijke discussies, maar vooral om het publiek het idee te geven dat ID een punt maakt dat de moeite van het discussiëren waard is. Iedere publiciteit is daarbij goede publiciteit.

Onder leiding van voorman Phillip Johnson heeft ID ook gewerkt aan een zeer succesvolle retorische strategie, waarmee de beweging niet alleen creationistische christenen zou aantrekken maar ook voor de geïnteresseerde agnost een interessante optie zou worden. De jurist is een meester in het opbouwen van een relaas waarna de lezer in vertwijfeling achterblijft. In zijn artikelen probeert Johnson zoveel mogelijk te vermijden om het alternatief van ID voor het Darwinisme te moeten bespreken. Liever richt hij zijn pijlen op de evolutieleer, die volgens hem het zwakke punt is in de verdediging van de wetenschap tegen de christelijke visie op het leven.

ID draait in zijn stellingname de zaken om, door wetenschap te betichten van een bijna religieus geloof in het filosofisch naturalisme. In hun ogen is ID een veel rationelere opvatting, die echter niet wordt overwogen door de gevestigde orde. Zo speelt zij slim in op de heersende twijfel aan de wetenschap in het algemeen en aan uitgesproken wetenschappers als Richard Dawkins in het bijzonder. De evolutietheorie wordt meestal afgedaan als slechts een theorie, waarvoor het bewijs zeer dubieus is.

Ook Postmoderne retoriek wordt door ID niet geschuwd. De wetenschap wordt verweten als machthebbers het discours te bepalen, waardoor de rationele creationist

uitgesloten blijft van het wetenschappelijk debat. De evolutie presenteren zij als een instrument voor culturele dominantie.

Onder leiding van gematigde en zeer intelligente denkers als Plantinga wordt tevens een beroep gedaan op het gevoel van eerlijkheid. Darwinisten hebben recht op hun mening, maar als creationisten hun theorieën willen presenteren wordt dat afgedaan als pseudowetenschap. Johnson vergelijkt de situatie van ID met die van de astronoom Galilei in de 17^e eeuw. Een boosaardige wetenschappelijke bovenklasse onderdrukt in zijn visie de ID-beweging, die enkel uit is op het krijgen van hoor- en wederhoor.

Zoals Johnson zelf opmerkt in 'Evolution as Dogma': 'Opnieuw zien we hoe de macht om te definiëren gebruikt kan worden om te verdraaien'⁴⁵. Dit is een ironische uitspraak uit de mond van Johnson, wiens beweging middels het aanpassen van haar retoriek en het verhullen van haar beweegredenen de juistheid van deze stelling heeft bewezen.

⁴⁵ Johnson, 'Evolution as Dogma', 71.

Bronnenlijst

boeken

- Brumfiel, G., 'Intelligent design: Who has designs on your students' minds?', *Nature* 434 (2005) 1062-1066.
- Buskes, C., *Evolutionair denken. De Invloed van Darwin op Ons Wereldbeeld* (Amsterdam 2006).
- Forrest, B., 'The Wedge at Work: How Intelligent Design Creationism Is Wedging Its Way into the Cultural and Academic Mainstream', in: R. Pennock (ed.), *Intelligent Design Creationism and It's Critics. Philosophical, Theological and Scientific Perspectives* (Cambridge 2001) 5-53.
- Hoyle, F., *Evolution from Space* (Berkeley 1982).
- Johnson, Ph., 'Evolution as Dogma: The Establishment of Naturalism', in: R. Pennock (ed.), *Intelligent Design Creationism and It's Critics. Philosophical, Theological and Scientific Perspectives* (Cambridge 2001) 59-76.
- Pennock, R. (ed.), *Intelligent Design Creationism and It's Critics. Philosophical, Theological and Scientific Perspectives* (Cambridge 2001).
- Plantinga, A., 'Creation and Evolution: A Modest Proposal', in: R. Pennock (ed.), *Intelligent Design Creationism and It's Critics. Philosophical, Theological and Scientific Perspectives* (Cambridge 2001) 779-791.

Websites

- Allaby, M., 'intelligent design' (23 februari 2010), <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t8.e9811> (15 juni 2010).
- Ashford, J., 'Edwards vs. Aguillard: Creationism Evolves into Intelligent Design' (10 september 2008), http://law.suite101.com/article.cfm/edwards_vs_aguillard (15 juni 2010).

- Center for Science and Culture, 'Is Discovery Institute a religious Organisation?' (?), <http://www.discovery.org/csc/topQuestions.php#questionsAboutIntelligentDesign> (15 juni 2010).
- Center for Science and Culture, 'Is intelligent design based on the Bible?' (?), <http://www.discovery.org/csc/topQuestions.php> (15 juni 2010).
- Center for Science and Culture, 'What is Intelligent Design?' (7 januari 2010), <http://www.intelligentdesign.org/faq.php> (15 juni 2010).
- Center for Science and Culture, 'What is Intelligent Design?' (7 januari 2010), <http://www.intelligentdesign.org/whatisid.php> (15 juni 2010).
- Discovery Institute, 'The Wedge Document: So What?' (3 februari 2006) <http://www.discovery.org/scripts/viewDB/filesDB-download.php?id=349> (15 juni 2010).
- EvoWiki.org, 'Peppered Moth' (7 januari 2008), http://web.archive.org/web/20080206213609/http://wiki.cotch.net/index.php/Peppered_moth (24 juni 2010).
- Geuzebroek, E., 'Barbara Forrest over het Wedge Document' (26 maart 2007), http://www.atheisme.eu/nl/entry/11/barbara_forrest_over_het_wedge_document (15 juni 2010).
- International Society for Complexity, Information, and Design, 'Society Fellows' (?), <http://www.iscid.org/fellows.php> (1 juli 2010).
- Luskin, C., 'A Brief History of Intelligent Design' (8 september 2008), <http://www.discovery.org/a/8931> (15 juni 2010).
- National Center for Science Education, 'Cdesign Proponentsists' (25 september 2008) <http://ncse.com/creationism/legal/cdesign-proponentsists> (15 juni 2010).
- National Center for Science Education 'The Wedge Document' (30 december 2008) http://ncse.com/webfm_send/747 (15 juni 2010).
- Pennock, R., 'Darwin's Border Collie' (27 maart 2010), <https://www.msu.edu/~pennock5/> (31 juni 2010).